

I

GHETTOVARTIO 6

Litzmannstadt, 1. joulukuuta 1941

Selonteko

Asia: Ampuma-aseen käyttö

1. päivänä joulukuuta 1941 klo 14.00 ja klo 16.00 välisenä aikana olin vartiopaikalla nro 4 Hohensteinerstraßella. Klo 15.00 näin, että juutalaisnainen kiipesi gheton aidalle, pisti päänsä ulos aidanraosta ja yritti varastaa juurikkaita ohiajavasta autosta. Käytin ampuma-asettani. Juutalaisnaiseen osui kaksi kuolettavaa laukausta.

Ampuma-ase: Kar 98k

Käytetyt panokset: kaksi patruunaa

Allekirjoitus: Naumann

Suojelupoliisin reservivääpeli

I komppania, ghettopatteri

Joulukuussa 1991

Esiintymisen jälkeisinä öinä minun on vaikea saada unta. Musiikki pyörii mielessä kuin jatkuvasti toistuva nauhoitus. Eilinen konsertti oli sikäli erityinen, että se järjestettiin päivälleen kaksisataa vuotta sitten kuolleen Mozartin muistoksi. Soitimme upean Venetsialaistalon konserttisalissa Krakovassa, joka tunnetaan taitavista muusikoistaan. Kolean sään vuoksi olimme pysytelleet hotellissa, vaikka kaupunki oli tiheänään taidetta. Vasta puoliltapäivin, kun aurinko pyyhki sumun pois taivaalta, käväisin Vanhankaupungintorilla ja palasin hotelliin.

Vaikka konsertti oli kunnianosoitus Mozartille, triomme pianisti Virgili Stancu oli puolalaisjärjestäjien pyynnöstä suostunut aloittamaan illan Chopinin preludeilla, jotka hän hallitsi mennessä tullen. Niiden jälkeen minä ja Virgili esitimme B-duuri-sonaatin, jonka Mozart aikoinaan sävelsi syvästi ihaillemalleen viulistille Regina Strinasacchille. Jäimme vielä kuuntelemaan orkesteria, joka tulkitsi Sinfonia concertante KV 364:n erinomaisesti ja välitti sävellyksen dramaattisen tunnelman vivah-teikkaalla, aistikkaalla fraseerauksellaan.

Kiinnitin erityistä huomiota sooloviuluun. Orkesterin ensiviulisti, jo iäkkäämpi nainen, soitti virheettömän puhtaasti ja eläytyi musiikkiin ainakin minun mielestäni koko sielustaan.

Taukojen aikana hänen silmissään häilähti suru.

Oli jo myöhä, kuulin yhä korvissani sooloviulun, Elektran kaipuun. Sointi ei ollut mahtipontinen vaan täyteläisen samettinen. Instrumentti ei tietenkään ollut Cremonan suurten mestarien rakentama, mutta se saattoi olla vanhaa puolalais-ta koulukuntaa. Olisiko krakovalaisen Mathaeus Dobruckyn viulu voinut säästyä hävitykseltä? Väri ei kuitenkaan ollut tarpeeksi vaalea vaan pikemminkin tummanpunainen. Soitin olisi hyvinkin voinut olla saksalaista tai tirolilaista käsityötä, vaikkapa Klotzin monipolvisen viulunrakentajasuvun tekoa.

– Näethän sinä, ettei se ole Klotz, nainen sanoi konsertin jälkeisenä päivänä ja hymyili, mutta hymystä ei huokunut ilo.

Olin päättänyt edellisenä iltana kysyä viulistilta instrumentin alkuperästä ja yrittänyt rauhoittaa mieltäni keskittymällä Eric Amblerin jälleen yhtä loistavaan rikosromaniin. Ne vaivuttavat minut yleensä sikeään, levolliseen uneen.

Viulisti oli pyytänyt minut vieraakseen Krakovan musiikkikorkeakouluun – he eivät kutsuneet

sitä konservatorioksi. Ihailin avaran aulan öljy-maalauksia, maineikkaiden puolalaisuusikoiden muotokuvia varhaisimmista mestareista aina kollegaani Wieniawskyyn. Sitten siirryin pienehköön saliin pitämään mestariluokkaa, *master classia*, niin kuin nykyään muodikkaasti sanotaan.

Tunnin jälkeen nainen ojensi minulle viulun, hänen viulunsa. Kun kokeilin sitä, kielet taipuivat pyyntöihini kuin säyseä savi valajan käsissä. Se oli pieni ihme.

– Et taida hevin luopua tästä.

– En mistään hinnasta! hän vastasi. – En, vaikka henki menisi. Muuta minulla ei ole suvustani jäljellä. Setäni Daniel rakensi tämän viulun Stradivariuksen mallin mukaan. En antaisi pois, vaikka mitä saisin!

– Et tietenkään, ymmärrän kyllä.

– Et voi mitenkään ymmärtää. Sinun pitäisi tuntea koko tarina.

Suuri surun varjo synkensi sinisiä silmiä ja korosti kauniiden kasvojen uurteita. Tahattomasti hän silaisi vaaleita, hopeoituvia suortuviaan. Hänen hengityksensä oli tiheää, raskasta.

Emme voineet puhua pidempään, koska olin luvannut mennä konserttsaliin kuuntelemaan edistyneitä jousioppilaita, jotka olivat luvanneet soittaa meille oppilaitoksen pitkäaikaisen rehto-

rin Pendereckin säveltämän Intermezzon. Esitystä seurasi yksinkertainen juhlatilaisuus, jossa kollegani tuntui pikemminkin pitkästyvän kuin piristyvän.

– Eikö sinua jo pitkästyttä? hän kysyi äkkiseltään.

Minä viihdyin aivan hyvin, mutta uteliaisuuteni oli herännyt ja halusin tietää naisesta enemmän.

– Ei minua häiritse poistua, olenhan jo hoi-
tanut velvollisuuteni. Voin saattaa sinut kotiin, jos
haluat.

Hän asui akatemian lähellä, joten lähdimme
uhmakkaasti kävelemään hyiseen, jälleen sumu-
vaipan verhoamaan kaupunkiin. Hän kutsui minut
ylös teelle. Asunto oli pieni, koruton. Elämä Puo-
lassa oli kovaa. En maininnut enää hänen viuluun,
halusin vain pitää seuraa ja antaa hänelle muuta
ajateltavaa. Hän puhui vähän pojastaan, näytti
nuorukaisen valokuvan ja kertoi tämän asuvan nyt
Israelissa. Hän itse ei haikaillut muualle.

– Mitä minä siellä? Pojalla on hyvä työpaikka
timantinhiojana, mutta muusikkoja ja varsinkin
venäläisiä muusikkoja riittää Israelissa nykyään
vaikka sataan orkesteriin! Poika tulee joulun aikaan
loppuvuodesta käymään.¹

---

1 Juutalaisten uuttavuotta roš hašanaa vietetään syyskuussa.

Juttelimme musiikista, kuuntelimme Sinfonia concertanten nauhoituksen, keskustelimme sävellyksen tulkintaongelmista ja lopuksi musisoimme yhdessä – minulle käy aina niin. Hän nimittäin soitti pianoakin hyvin, ja piano täytti lähes puolet yhtenäisestä olo-ruoka-musiikkihuoneesta. Edes tuntikausien keskustelu ei olisi lähentänyt meitä musisoinnin lailla, ja pian löysin hänestä ystävän. Jossakin vaiheessa, ohikiitävän hetken ajan, olin näkevinäni halun hehkuvan hänen silmissään ja poskillaan – ehkä luulen liikoja, mutta siltä minus-ta tuntui, vaikka tuskin siinä oli mitään musiikkia ihmeellisempää. Huh sentään, minä ajattelin, hän-hän on paljon minua vanhempi!

Päätimme sonaatin täydellisessä harmoniassa. Hän oli kuin toinen ihminen, ja vielä iloisempi hän oli suljettuaan puhelimen, joka oli soinut juuri kun hän oli laskenut kannen koskettimien suojaksi ja ottanut käteni tyytyväisenä omiinsa. En odottanut selityksiä, mutta hän sanoi, että soittaja oli hänen miesystävänsä, ja tarkensi: ”Mies ei ole muusikko, vaan Nowa Hutassa työskentelevä teollisuusteknikko, emmekä me ehdi tavata usein.”

Alkoi olla myöhä, ja minun oli palattava hotelliin Gerda ja Virgili Stancun luo. Oli ikävä erota, mutta päätimme nauttia seuraavana päivänä nelisin illallista hotellissa. Halusin tarjota Reginalle

aterian, sillä tiesin, että hänellä oli leipä tiukassa, vaikka hän oli arvostettu ammattilainen. En tohtinut vihjata hänelle mitään neuvottelematta ensin trioni kanssa, mutta ajattelin, että voisimme kutsua hänet soittamaan johonkin konserttiimme Hollannissa. Olin varma, että toverini suostuisivat, sillä he olivat sanoneet pitäneensä kovasti Reginan esiintymisestä.

Tarjouduin seuraavana iltana saattamaan Reginan hotellista kotiin, mutta hän sanoi, ettei minun enää niin myöhään tarvitsisi. Tilasin hänelle taksin ja maksoin kuljettajalle etukäteen reilun korvauksen. Hyvästelimme toisemme lämpimällä, lujalla halauksella, ja ajattelin haikeasti, että hänen pehmeä vartalonsa oli arvatenkin joskus kääntänyt katseita.

Illallisella Regina oli jutellut eniten sellistimme Gerdan kanssa. He jopa katosivat seurasta hyväksi aikaa. Kun he palasivat Stancujen huoneesta, huomasi Reginan vaihtaneen vaatteita: hänellä oli yllään yksi Gerdan esiintymisasuista, tummansininen pitsiluomus, joka sopi hänelle kuin valettu. Aavistelin, että he olivat jakaneet keskenään myös salaisuuksia.

Ja olin oikeassa.

– Regina oli todella mielissään tulkintaehdotuksistasi, Gerda sanoi. – Ja samaten edistyneille

oppilaille pitämästäsi tunnista. Olet tehnyt häneen lähtemättömän vaikutuksen!

– Jos totta puhutaan, eivät he minun opetustani kaivanneet. Kuulithan, kuinka he soittivat!

– Mutta annoit heille uusia näkökulmia ja esitit omia ideoitasi, edustat eri koulukuntaa, ja se oli Reginasta kiinnostavaa, varsinkin kaikki mitä puhuit kadensseista.

Gerda piti tauon ja vaihtoi puheenaihetta.

– Kertoiko hän sinulle mitään elämästään?

– Ei, enkä minä kysellyt, eihän sellainen ole sopivaa! Sitä paitsi jokin häntä tuntui painavan. Kun hän kertoi, että viulu oli hänen setänsä Danielin rakentama, kuulin hänen lisäävän hiljaa: ”Rauha hänen muistolleen.”

Aivan, Gerda vahvisti, että menneisyyden taakka painoi Reginaa väkisinkin. Lähes kaikki hänen sukulaisensa olivat joutuneet holokaustin uhreiksi: äiti ja isoäiti olivat kuolleet Krakovan ghetossa, isä ja isovelji Auschwitzissa, kaikki natsien käsiin. Ajattelin, että hän oli silloin vasta pikkutyttö. Kuinka hän oli selviytynyt? Oletin myös, että musiikki oli varmasti auttanut häntä karkottamaan varjot.

– Hän lähetti sinulle nämä valokopiot, jotka kertovat niistä ajoista. Hän sanoi, että olit kysellyt viulusta ja että näiden avulla saat käsityksen soittimen historiasta.

– Oletko sinä lukenut nuo?

– Valvoin näiden kanssa myöhään yöhön! Mutta nyt ne ovat sinun, hän pyysi antamaan nämä sinulle.

Minä ilahduin, sillä se oli merkki ystävydestä. Olimme taivutelleet Reginan esiintymään muutama kerran kanssamme, aikataulut piti vain lyödä lukkoon. Gerda oli puhunut Reginan ympäri, hän sai aina tahtonsa läpi, ja olimme sopineet, että Regina soittaisi jossakin konsertissa Beethovenin Arkkiherttua-trion viuluosuudet. Minä luovutin hänelle mielihyvin paikkani. Kiertueen muut yksityiskohdat jäisivät agenttimme, sellistin veljen järjestettäväksi. Regina ei ollut juuri matkustellut, ja nyt hän pääsisi virkistymään. Enintään kolme viikkoa, sillä oppituoliani kärkytään ahnaasti, hän oli sanonut ennen myöntymistään.

Kiertueemme päättyi. Viimeinen konserttimme oli Varsovassa, minkä jälkeen tiemme erkanivat: Gerda ja Virgili olivat lähdössä Amsterdamiin, minä Pariisin-studiooni levyttämään uutta cd:tä. Meidän piti odottaa sumun hälvenemistä Varsovan lentokentällä yli kaksi tuntia, joten ehdin lukea Reginan karkean englanninnoksen hänen muistiinpanoistaan. Muutaman arkin jälkeen ajattelin, että kirjoitukset pitää näyttää Angelsille, hän kiinnostuu juuri sellaisesta, mutta sitten keskityin tekstiin ja unohdin kaiken muun. Tekstissä toistui tuttu

nimi. Toverini huomauttivat, että lentoamme oli jo kuulutettu, mutta olin niin syventynyt ystäväni viulun tarinaan, etten ollut kuullut mitään. Sitä tarinaa minä en unohda koskaan.